УДК 376.33:371.382

https://doi.org/10.68134/ah.2026-11-20.077

Лаба Юлія Миколаївна
студент, Ступінь вищої освіти "магістр" спеціальності А6 Спеціальна освіта (Логопедія)

НАОЧНІ ІГРОВІ ВПРАВИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

Анотація. У тезах розглянуто можливості використання наочних ігрових вправ для розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку (5–6 років) із порушеннями слуху. Метою роботи є систематизація завдань, спрямованих на формування лексичних, граматичних, наративних і комунікативних умінь. Для підготовки матеріалів використано аналіз наукової та методичної літератури, порівняння педагогічних підходів, узагальнення й методичне проєктування. Результатом роботи стала розроблена серія з 16 наочних ігрових вправ, об'єднаних у чотири тематичні блоки: «Пізнаю та називаю», «Будую речення», «Розповідаю за малюнками», «Спілкуюся у грі». Вправи охоплюють називання предметів, дій та ознак, побудову речень, послідовне відтворення подій і моделювання повсякденних комунікативних ситуацій. Для кожної вправи визначено мету, матеріали, хід виконання та варіанти адаптації складності. Передбачено використання зорових підказок, зменшення кількості стимулів або поступове ускладнення самостійної відповіді. Комунікація може відбуватися усно або жестово відповідно до потреб дитини. Практичне значення матеріалів полягає в можливості їх адаптованого використання педагогом в індивідуальній та груповій роботі. Ефективність серії експериментально не перевірялася й потребує подальшої апробації.

Ключові слова: діти з порушеннями слуху, розвиток мовлення, ігрова діяльність, наочність, старший дошкільний вік, логопедія.

Abstract. This paper examines visual game-based exercises for speech and language development in children aged 5–6 with hearing impairments. The aim is to systematize tasks that support vocabulary, grammar, narrative skills, and communication. The work uses analysis of scholarly and methodological literature, comparison and generalization of pedagogical approaches, and methodological design. The resulting set includes 16 exercises in four thematic blocks: "I recognize and name," "I build sentences," "I tell stories using pictures," and "I communicate through play." The tasks involve naming objects, actions and features; building sentences; sequencing pictures and creating stories; and participating in everyday communicative situations. Each exercise has an aim, materials, procedure, and options for adapting difficulty. Adaptations include reducing visual prompts, offering a choice, providing a model, or increasing the independence of the child's response. Communication may be oral or signed, according to the child's needs. The outcome is a structured set of methodological materials, not experimental evidence of effectiveness. Its practical value is to provide educators with adaptable tasks for individual and group activities. Further practical testing is needed.

Keywords: children with hearing impairments, speech and language development, game-based learning, visual aids, preschool age, speech therapy.

Вступ

У старшому дошкільному віці мовленнєвий розвиток охоплює не лише накопичення словника, а й уміння будувати речення, послідовно передавати зміст подій, ставити запитання та взаємодіяти з однолітками. Для дітей із порушеннями слуху організація такої роботи потребує врахування доступності мовного середовища, попереднього досвіду спілкування та індивідуальних можливостей. Важливо, щоб навчальні завдання були зрозумілими дитині й передбачали активну участь, а не лише сприймання зображень або наслідування дій дорослого [11; 12; 16].

Ігрова діяльність створює природні ситуації для називання предметів і дій, опису ознак, узгодження спільних дій, звернення до партнера та побудови коротких висловлювань. Наочність у цьому процесі виконує функцію опори: допомагає співвіднести слово або жест із

предметом, дією чи подією, а також утримувати послідовність змісту. Водночас зображення саме собою не гарантує формування мовленнєвого вміння. Педагог має визначати конкретну мовленнєву мету вправи, перевіряти зрозумілість матеріалу та надавати дитині можливість самостійно відповісти [1; 7].

Мета і завдання

Метою і методом розроблення серії є систематизація наочних ігрових завдань для розвитку лексичних, граматичних, наративних і комунікативних умінь дітей 5–6 років із порушеннями слуху. Під час підготовки матеріалів використано аналіз наукової та методичної літератури, порівняння педагогічних підходів, узагальнення й методичне проєктування. Педагогічний експеримент у межах кваліфікаційної роботи не проводився, тому розроблена серія не подається як експериментально перевірена програма.

Результати та обговорення

Серію становлять 16 вправ, об’єднаних у чотири блоки відповідно до провідного мовленнєвого завдання. Перший блок — «Пізнаю та називаю» — спрямований на уточнення й активізацію словника предметів, дій та ознак. До нього входять вправи «Знайди та назви», «Що робить персонаж?», «Який предмет?», «Знайди зайве». Їх виконання передбачає впізнавання зображень, називання, добір ознак і пояснення вибору.

Другий блок — «Будую речення» — охоплює вправи «Один – багато», «Де знаходиться?», «Склади речення», «Що було спочатку?». Вони створюють умови для опрацювання граматичних форм, просторових відношень, побудови простих речень і встановлення часової послідовності. Третій блок — «Розповідаю за малюнками» — містить вправи «Розташуй за порядком», «Розкажи історію», «Чого не вистачає?», «Придумай завершення». Їхнє призначення — підтримати послідовне відтворення подій, опис ситуації, встановлення логічних зв’язків і самостійне доповнення сюжету.

Четвертий блок — «Спілкуюся у грі» — представлений вправами «У магазині», «У гостях», «Допоможи персонажу», «Запитай і дізнайся». Вони моделюють повсякденні комунікативні ситуації, у яких дитина може звертатися до партнера, ставити запитання, висловлювати прохання, відповідати та узгоджувати спільні дії. Таким чином, структура серії передбачає перехід від упізнавання й називання до побудови висловлювань, розповіді та ситуативного спілкування.

Кожна вправа має визначену мету, перелік матеріалів, опис ходу виконання та варіанти адаптації. Спрощення може передбачати зменшення кількості карток, вибір із двох варіантів, демонстрацію зразка або додаткову зорову підказку. Ускладнення передбачає самостійний опис, пояснення причин вибору, розширення речення чи створення власного продовження історії. Рівень допомоги добирається не лише за віком, а й за мовним досвідом та актуальними можливостями конкретної дитини.

Під час використання серії важливо забезпечити доступність комунікації. Відповідь дитини може бути усною або жестовою — відповідно до її мовних потреб і способу спілкування. Педагогові доцільно надавати достатньо часу для відповіді, використовувати зрозумілі інструкції, не перевантажувати дитину одночасно кількома новими завданнями та поступово зменшувати обсяг підказок. Для фіксації спостережень у матеріалах передбачено допоміжну картку, яка дає змогу відзначати самостійність виконання, використану підтримку та характер відповіді; вона не є стандартизованим діагностичним інструментом.

Висновки

Отже, розроблена серія наочних ігрових вправ систематизує завдання за чотирма взаємопов’язаними напрямами: словниковим, граматичним, наративним і комунікативним. Її

практичне призначення полягає в наданні педагогові структурованого матеріалу для індивідуальної та групової роботи з дітьми старшого дошкільного віку з порушеннями слуху. Подальше практичне застосування та оцінювання ефективності серії потребують окремої апробації.

Список використаних джерел

1. Білан О. І. Навчання розповідання з використанням наочності. Старший дошкільний вік. Мандрівець. 2014. С. 128 с..
2. Богуш А. М., Луцан Н. І. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи. Слово. 2008. С. 256 с..
3. Жук В. В., Литвинова В. В., Литовченко С. В., Вовченко О. А. Серія навчальних посібників за сферами розвитку для дітей дошкільного віку з порушенням слуху «Сходинки. Підтримаємо та допоможемо» (3 посібники). Київ, 2023. 258 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/739631/ (дата звернення: 18.11.2026)
4. Кульбіда С. В., Адамюк Н. Б., Горова О. В., Замша А. В. Комунікативна доступність освітнього середовища для осіб з порушеннями слуху в умовах сучасних викликів. ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України. 2023. С. 148 с.. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/739457/ (дата звернення: 18.11.2026)
5. Литовченко С. В., Таранченко О. М., Жук В. В., Шевченко В. М., Литвинова В. В., Федоренко О. Ф. Сучасний курикулум в освіті дітей з порушеннями слуху. Імекс-ЛТД. 2021. С. 321 с.. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731776/ (дата звернення: 18.11.2026)
6. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) (нова редакція) : наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.2021 № 33. URL: https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti-derzhavnogo-standartu-doshkilnoyi-osviti-nova-redakciya (дата звернення: 18.11.2026)
7. American Speech-Language-Hearing Association. Language and Communication of Deaf and Hard of Hearing Children. ASHA Practice Portal. URL: https://www.asha.org/practice-portal/professional-issues/language-communication-deaf-hard-of-hearing-children/ (дата звернення: 18.11.2026)